

KIRJA-ARVIO

Antti Palomäki: Juoksuhaudoista jälleenrakennukseen

Minna Lammi

"Lahden kaupunki vuokraa täten maatyömies Tuomiselle ja hänen vaimolleen ... asuntontin N:o 11 ... jällempänä mainituin ehdoin: ... 6§ Tontille saa rakentaa asuntorakennuksen ja talousrakennuksen asemakaavan, kaupungin rakennusjärjestyksen ja maistraatin hyväksymien piirustusten mukaisesti. Kaupungin määräämää rakennustyyppiä on noudatettava. ... 10a§ Vuokramies luopuu täten oikeudestaan saada maata maanhankintalain perusteella."

Yllä oleva vuokrasopimus on tehty vuonna 1947 Lahden Metsäpellon alueen tontista, jolla nykyisinkin seisoo perinteinen rintamamiestalo ulkorakennuksineen. Alueella on samantyyppisiä taloja rivissä suurilla, yli 2000 neliön tonteilla. (kuva alla) Kesäisin voi todeta, että pihojen kasvitkin ovat kuin yhdestä mallista. Rintamamiehiä alueella ei enää juuri asu: useimmissa taloissa asukkaat ovat vaihtuneet.

Alueella toimii kaupungin vanhin omakotiyhdistys (Metsäpellon omakotiyhdistys on perustettu 1945), joka on yhä aktiivinen. Harva kuitenkaan tietää, että sen juuret ovat yllämainitun laisissa sopimuksissa. Antti Palomäki kertoo jälleenrakennusta käsittelevässä väitöskirjassaan, että Lahden kaupunki luovutti vuonna 1947 130 vuokratonttia ilman huutokauppaa perheellisille rinatamamiehille Metsäpellon omakotialueelta. Tonttien vuokraus oli vuonna 1945 säädetyn maanhankintalain hengen vastaista, ja asukkaat halusivat lunastaa tontit omikseen. Kaupunki kuitenkin vaati tonttien saajia allekirjoittamaan sopimuksen, jossa nämä luopuivat oikeudestaan saada maata. Asukkaat eivät halunneet allekirjoittaa sopimusta. Lahden kaupunki oli kuitenkin jakanut hypoteekkiyhdistyksen lainojen takaajana rakennuslainoja rakentajille ja uhkasi sulkea lainahanat, jos sopimuksia ei allekirjoitettaisi. Kaupunki kannatti laajoja vuokratonttialueita, joiden vuokra-aika päättyisi samanaikaisesti. Tämä antaisi kaupungille mahdollisuuden tulevaisuudessa rakentaa uudenlaista kerrostalovaltaista kaupunkivyöhykettä. Näin ei kuitenkaan tapahtunut: kiistelty alue on nykyään osin suojelumerkitty ja yleiskaavassa mainittu arvokkaana kohteena, jota kehitetään alkuperäisen kaavoitus- ja rakentamisperiaatteiden mukaisesti.

Palomäen lähes viisisataa sivuinen väitöskirja on kiintoisaa luettavaa muillekin kuin oman asuinalueen historian yksityiskohtia kirjasta löytäville. Toisen maailmansodan jälkeen maata tai asuntoa vailla oli liki puoli miljoonaa karjalaista. Siirtoväen asuttaminen muokkasi suomalaista kaupunkikuvaa uusiksi, mikä on hyvin näkyvässä lähes kaikkialla Suomessa vielä nykyäänkin.

Teos käsittelee asuntopolitiikan kehittymistä ja jälleenrakennusta Suomessa polkuriippuvuusselityksen avulla. Valitun tutkimustavan takia teoksessa käsitellään perinpohjaisesti maailmansotien välisen ajan asuntopolitiikkaa, toisen maailmansodan jälkeistä asutusta, asuntopolitiikan modernisointia ja kaupunkien rakentamisideologiaa sekä näiden seurauksia. Maansaantiin oikeutettujen rintamamiesten ja karjalaisten asuttamisen myötä syntyi suomalaisiin kaupunkeihin kokonaisia uusia kaupunginosia. Esimerkkialueina lahtelaissyntyinen Palomäki käyttää pääkaupunkiseudun lisäksi Lahtea. Siirtoväkeä muutti Helsinkiin noin 30 000 ja Lahteen 7 500.

Laajuutensa vuoksi Palomäen kirja kannattaa suosiolla säästää joulunajan lukemiseksi. Samalla voi muistella, miten pääministeri J.K.Paasikivi käytti vuonna 1944 joulunpyhänsä Nissisen komitean lakiluonnoksen lukemiseen. Sota-aikojen yksimielisyys sekä asuttamiselle suojea ilmapiiri syksyllä 1944 käynnistivät lainsäädäntäprosessin, jonka lopputuloksena syntyi seuraavan vuoden keväällä maanhankintalaki. Lisäpainetta lainsäädäntään toivat myös sodan aikana rintamamiehille annetut lupaukset maan ja asunnon saannista. Nissisen komitean lakiehdotus lähti vanhoista maalaisliittolaisista lähtökohdista, jossa asutuspolitiikan tarkoituksena oli ollut jo torpparilaista alkaen vallankumouksen torjuminen ja pientalonpoikien määrän lisääminen. Paasikivi ei allekirjoittanut näkemystä: hänen mielestään Suomi tarvitsi kyllä lisää peltoa, mutta ei maatalousväkeä. Hän piti vääränä ajatusta ennestään pienten tilojen pilkkomisesta ja halusi, että tilojen kokoa pitäisi kasvattaa ja teollisuutta ja teollisuusväkeä lisätä. Hallituksen maanhankintalakiesi-

tyksen kehittelyä johtivat kuitenkin maalaisliittolaiset maatalousministeri Emil Luukka ja kansanhuoltoministeri K.T.Jutila. Pääministeri jäi vähemmistöön, ja vaikka enemmistön näkemys ei miellyttänyt presidentti Mannerheimiakaan, molemmat taipuvat sisäpoliittista kriisiä peläten enemmistön kannalle.

Palomäen kirja on runsaudessaan ja yksityiskohtaisuudessaan innostavaa luettavaa. Hän myös onnistuu tehtävässään kytkeä asutus- ja asuntokysymys suomalaisen asuntopolitiikan ja kaupunkirakentamisen kehitykseen. Palomäen näkemyksen mukaan maanhankintalain säätämisvaiheessa sivujuonteeksi jäänyt asuntorakentaminen oli nykykäsityksen valossa tuloksetkain aikaansaannos. Asutustoiminta lisäsi uudisrakentamista ennen kaikkea asutuskeskuksissa. Laajimmat ja yhtenäisimmät maanhankintalain mukaiset asuntoalueet muodostettiin lopulta kaupunkien alueelle. Siirtoväen ja rintamamiesten rakennuttamat tyyppitalot sijoitettiin aikaisemman aluerakentamisen traditiosta poiketen vanhasta kaupunkirakenteesta irrallisiksi pientaloalueiksi kaupungin laitaosien rakentamattomaan maastoon puutarhakaupunki- ja metsälähiöperiaatteen hengessä. Tuhannet rintamamiestalon määräsivät rakennuskannaltaan yhtenäisine ja aikaa kestävine tyyppitaloprofiileineen kaupunkikuvan visuaalisen luonteen uusissa esikaupungeissa.

KIRJOITTAJATIEDOT

Antti Palomäen väitöskirja ilmestyi Tampere University Pressin kustantamana, Tampere University Press, Tampere 2011. ISBN 978-951-44-8372-1. Väitöskirja ilmestyy myös sähköisenä sarjassa Acta Electronica Universitatis Tamperensis; 1062, Tampereen yliopisto 2011. ISBN 978-951-44-8406-3, ISSN 1456-954X.<http://acta.uta.fi>.

VTT Minna Lammi on tutkimuspäällikkö Kuluttajatutkimuskeskuksessa. Hän on keskittynyt tutkimustyössään kulutuskysymyksen historiaan. Sähköposti: [minna.lammi \(at\) nrcr.fi](mailto:minna.lammi@ncrc.fi)